

DALA VİLAYATINIŇ GAZETİ

Rıdvan ÇİTİL*

Öz

Dala Vilayatiñ Gazeti, 1882 yılında kurulan Dala Vilayeti'nin merkezi olan Omsk'ta, genel valinin emriyle *Akmolinskiye Oblastniye Vedomosti* (1871-1914) (Akmola Eyaletinin Haberleri) isimli resmî Rus gazetesine ek olarak Rus ve Kazak dillerinde çıkmış bir gazetedir. *Dala Vilayatiñ Gazeti*, 1888-1902 yılları arasında haftalık ve toplam 704 sayı çıkmış bir gazetedir. *Dala Vilayatiñ Gazeti*, Kazak Bozkırı, Türkistan, İdil - Ural Boyu, Kırım, Kafkasya ve Sibirya'da takip edilmiş bir yayın organıdır. Yine bu geniş coğrafyada yaşayan birçok Rus ve Türk aydınının yazıları bu gazetede yayımlanmıştır.

Dala Vilayatiñ Gazeti sayfalarında ele alınan konular Rus siyasetine uygun bir çizgiyi takip etmiştir. Gazetede çıkan haber ve yazılar, Kazak Türkçesinin yazı ve edebiyat dili hâline gelmesine büyük katkılar sağladığı gibi Kazak Türklerinin modernleşme sürecinde de mühim rol oynamıştır.

Dala Vilayatiñ Gazeti, XIX. yüzyıldaki Kazak Türklerinin kültürü, edebiyatı, dili, eğitimi, medeniyeti, basını, yaşayışı, iktisadi ve ticari hayatı, örf ve âdetleriyle ilgili geniş bilgiler içermektedir.

Anahtar Sözcükler: *Dala Vilayatiñ Gazeti* (Bozkır Vilayeti'nin Gazetesi), *Kirgizskaya Stepnaya Gazeta* (Kırgız Bozkır Gazetesi), Kazak Matbuatı, Kazak Türkçesi, Kazak Tarihi, Kazak Bozkırı.

DALA VİLAYATINIŇ GAZETİ

Abstract

Dala Vilayatiñ Gazeti is a newspaper was additionally published by the order of the governor-general to a Russian newspaper which called *Akmolinskiye Oblastniye Vedomosti* (1871-1914) (News of the Akmola Province), in Russian and Kazakh languages in Omsk, which had been a central city of Dala Vilayeti (Steppe Region) which was established in 1882. It was weekly published between the years 1888 and 1902 and in total 704 issues was published. *Dala Vilayatiñ Gazeti* is a media organ which was read in Kazakh Steppe, Turkestan, Idil - Ural tribe, Crimea, Caucasus and Siberia. Also, the articles of many Russian and Turkish intellectuals living in this wide area were published in that newspaper.

The issues discussed on the pages of *Dala Vilayatiñ Gazeti* kept being suitable for Russian politics. The news and the writings published on this newspaper not only made great contributions on the fact that Kazakh Turkish became a written language and literature, but also had an important role on the process of Kazakh Turks modernization.

Dala Vilayatiñ Gazeti contains extensive knowledge about the culture, literature, language, education, civilization, press, way of living, economic and business life and manner and customs of Kazakh Turks in the 19th century.

Keywords: *Dala Vilayatiñ Gazeti* (Newspaper of Steppe Province), *Kirgizskaya Stepnaya Gazeta* (Kirghiz Steppe Newspaper), The Kazakh Publications, Kazakh Turkish, Kazakh History, Kazakh Steppe.

* Dr.; Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Gölhisar Meslek Yüksekokulu, ridvan571@hotmail.com.

Giriş

Dala Vilayatinin Gazeti, Dala (Bozkır) Vilayeti'nin Genel Valisi G. A. KOLPAKOVSKIY'n emriyle 1888-1902 yılları arasında Omsk'ta *Akmolinskiye Oblastniye Vedomosti* (1871-1914) (Akmola Eyaletinin Haberleri) isimli resmî Rus gazetesinin eki olarak haftada bir kere Kazakça ve Rusça, toplam 704 sayı çıkmış bir gazetedir. *Dala Vilayatinin Gazeti*, XIX. yüzyılın sonunda Türkistan Vilayeti'nin merkezi olan Taşkent'te yayımlanan *Türkistan Vilayetinin Gazeti*'nden sonra Rusya İmparatorluğu'nda yönetim tarafından bir Türk lehçesiyle çıkartılan ikinci önemli resmî gazetedir. Bu sebeptir ki gazete, Kazak Türkleri ve Rusya Müslümanları / Türkleri arasında büyük ilgiyle karşılanmıştır. Zira XIX. yüzyılın sonlarında Kazak Türkleri arasında şahıslar tarafından yayımlanan özel bir gazete bulunmuyordu.

XIX. yüzyılın ikinci yarısının başında vuku bulan ve Rusların yenilgisiyle biten Kırım Harbi'nden sonra Rusların Balkanlar'a ve Anadolu'ya yayılması, Avrupa devletleri tarafından durdurulmuştu. Bu sefer Ruslar doğuya yönelerek Orta Asya'yı işgal etmeye başladılar. Türkistan'da, çağın gerisinde kalmış ve birbirleriyle mücadele ederken zayıf düşmüş Türk hanlıklarının, Ruslar karşısında başarı şansı yoktu. Çarlık Rusya yönetimi, kısa sürede ve az bir zayıyla Afganistan hudutlarında İngilizlerle karşı karşıya gelmişti. Akdes Nimet Kurat bu durumu ve sebeplerini "Rusya Tarihi, Başlangıçtan 1917'ye Kadar" adlı eserinde şöyle anlatmaktadır: "XIX. yüzyılda Rusya'nın Türkistan'daki ilerlemesi karşısında Türkistan Hanlıkları nüfus açısından üstün olmalarına rağmen, askerî teknik ve teçhizat yönünden geri kaldıklarından Ruslara karşı duramadılar. Rus yönetimi Avrupa'nın beşte biri büyüklüğünde olan geniş ve çok zengin bir sahayı işgal ederken, Rus kayıpları 1.000 ölü ve 3.000 yaralıyı geçmedi" (Kurat, 1999, s. 346-347, 352).

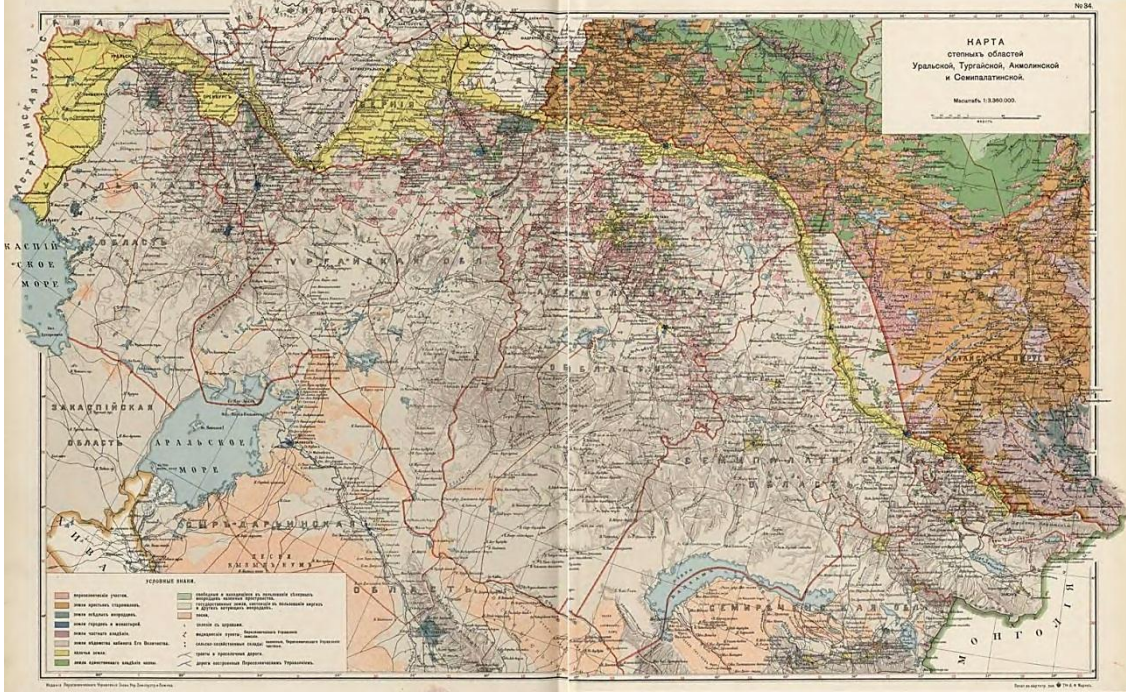
Ruslar, ele geçirdikleri bölgelerde kısa sürede kendi idari sistemlerini uygulayarak kalıcı olmaya çalıştılar. Nitekim 1865 yılında Taşkent şehri Rusların eline geçtikten sonra aynı yıl Turkistanskiy Voyennyi Okrug (Türkistan Askerî Bölgesi) kurulmuştur (Tölenova 2006: 579). Türkistan Askerî Bölgesi kurulduktan sonra Rus idaresi tarafından 1870-1917 yılları arasında Taşkent'te *Türkistanskiye Vedomosti* (Türkistan Haberleri) adlı gazete çıkarılmıştır. Aynı yıldan itibaren bu gazetenin eki olarak, 1870-1882 yılları arasında Türkistan Vilayeti'nin

Genel Valisi K. P. KAUFMAN'ın emriyle Kazakça ve Sartça¹ gibi mahallî dillerde *Türkistan Vilayetiñ Gazeti* yayımlanmıştır. Bu gazetenin çıkış sebebi de Rus idaresindeki mahallî halka, kendi kanun, emir ve genelgeleriyle Rusya ve bölgedeki olayları, haberleri duyurmaktı (Atabayev, 2006, s. 587). Bu gazetenin Kazakça kısmının redaktörlüğünü Ş. İBRAGIMOV yapmıştır. *Türkistan Vilayetiñ Gazeti* siyasi, edebî ve resmî bir gazetedir. Gazetenin baş redaktörlüğünü ilkin N. P. OSTROUMOV ve daha sonra N. G. MALITSKIY yapmıştır. Şokan VALIHANOV'un bazı makaleleri de bu gazetede çıkmıştır (Subhanberdina, 2003, s. 6). 1883 yılından itibaren *Türkistan Vilayetiñ Gazeti*'nin Kazakça ekinin yayımına son verilmiş ve gazete 1917 yılına kadar haftalık olarak Sartça yayımlanmaya devam etmiştir (Khalid, 1998, s. 86).

Kazakistan kaynaklarına göre Kazak matbuatının ilk gazetesi, 1870-1882 yılları arasında *Türkistanskiye Vedomosti* gazetesinin eki olarak çıkartılan *Türkistan Vilayetiñ Gazeti*'dir. Bu ilavenin "Kazak Gazetesi" olarak değerlendirilmesinin sebebi *Türkistan Vilayetiñ Gazeti*'nin hem Sartça hem de Kazakça yayımlanmış olmasıdır. Bu yüzden gazetenin Kazakça kısmı, bazı Kazak araştırmacılar tarafından ilk Kazak gazetesi olarak değerlendirilmektedir. Hâlbuki bu gazete Çarlık yönetimin yayımladığı Rusça resmî bir gazetedir. Kazak ve Özbek (Sart) Türkçesiyle yayımlanan kısımlar bu gazetenin ekinden başka bir şey değildir.

Rusya Savunma Bakanı P. S. VANNOVSKIY'in girişimiyle 1882 yılında Zapadno-Sibirskoye General-Gubernatorstvo (Batı Sibirya Genel Valiliği) lağvedilerek Akmolinsk (Akmola) ve Semipalatinsk (Semey) ve o zamana kadar Türkistanskoye General-Gubernatorstvo'ya (Türkistan Genel Valiliği'ne) tabi SEMİREÇ'ye (Cetisuv / Yedisu) oblastlarının (eyaletlerinin) birleştirilmesiyle Stepnoye General-Gubernatorstvo (Bozkır Bölgesi veya Dala Vilayeti) kurulmuştur. Bu idari yapıya Stepnoy Kray (Bozkır Bölgesi) da denilmiştir. Dala Vilayeti'nin merkezi Omsk şehri olmuştur. Ancak 1899 yılında Cetisuv Eyaleti tekrar Türkistan Vilayeti'ne bağlanmıştır. (İsabay, 2001, s. 131-132). Bozkır Vilayeti kurulduktan altı sene sonra 1888 yılında Genel Vali G. A. KOLPAKOVSKIY'in emriyle *Dala Vilayatiñ Gazeti* çıkarılmıştır. Böylece Rus yönetimi tarafından Kazak Türkleri için müstakil bir gazete yayın hayatına başlamıştır.

¹ Sart: Kervanbaşı ve tüccar anlamlarındaki Sanskritçe kökenli bir kelime ve Farslar tarafından Orta Asya şehirlerinde yaşayan tüccar ve zanaatçıları tanımlamak için kullanılmıştır. Çarlık Rusya sömürgeciliği döneminde bugünkü Özbekistan sınırları içerisinde yaşayan tüm Türk halklarına Ruslar tarafından Sart adı takılmıştır (Yuldashev, 2013, s. 66).



Bozkır Vilayeti'nin idari sınırlarını gösteren harita. [Kaynak: İzdaniye Pereselençaskogo Upravleniya Glavnogo Upravleniya Zemleustroystva i Zemledeliya. Atlas Aziyatskoy Rossii, Petersburg, 1914. Sayfa 63 (Arazi Yönetimi ve Tarım Genel Müdürlüğü İskân Dairesi'nin Yayını, Asya Rusya'sının Atlası, S.-Petersburg, 1914)]

Dala Vilayati'nin Gazeti (Bozkır Vilayeti'nin Gazetesi)

Gazete hakkında bilgi vermeden önce gazetenin ismi konusunda bilgi vermek istiyoruz. *Dala Vilayati'nin Gazeti* üzerine yapılan araştırmalarda gazetenin Arap harfli Kazakça isminin (دالا ولايتى ننگ كازيتى) okunuşunda birtakım farklılıklar göze çarpmaktadır. Örneğin bir çalışmada gazetenin Kazakça ismi “Дала уалаятының газеті”² (Dala Ualayati'nin Gazeti), diğer bir çalışmada da “Dala Walayati'nin Gazeti”³ şeklindedir. Her iki adlandırmada gazete isminin daha çok ses değerleri günümüz Kazak Türkçesine yaklaştırılarak verilmeye çalışılmıştır. Hâlbuki o dönemde Kazak Türkçesi üzerinde yapılan bir çalışmada “ua / uè” seslerinin Arap harfli karşılığı şöyle gösterilmiştir: ﺩ (Melioranskiy, 1894, s. 10). Gazete koleksiyonu üzerinde

² U. Subhanberdina. Dala Ualayati'nin Gazeti: Mazmundalğan Bibliografialık Körsetkiş, 1888-1902, Ğılım, 1996, Almatı.

³ Uyama Tomohiko. A Strategic Alliance Between Kazakh Intellectuals And Russian Administrators: Imagined Communities in Dala Walayati'nin Gazeti (1888-1902).

yaptığımız çalışmada bu harfe birkaç yer dışında rastlamadık ve rastladığımız yerde de Latin harfli karşılığını “ua / uè” olarak göstermeyi uygun gördük.⁴

Bir de *Dala Vilayati'nin Gazeti* koleksiyonunu incelerken gazetenin tercüman yardımcılardan olan Dinmuhammed Sultan Ğazin, “*Қазақ тилиңе казув турадан–О транскрипциу киргизскаго языка*” adlı yazısında (*Dala Vilayati'nin Gazeti* 1896 No: 31, 32) genel olarak Kazak dilinin Arap harfleriyle yazılışından bahsetmiştir. Ayrıca yazar, yazısının ikinci dipnotunda gazete idaresinden gazetenin Kazakça başlığı olan “Дала вилаятынынъ газеты” (*Dala vilayati'nin gazetesi*)’nin Rusça kısmının başlığı olan “Киргизская Степная Газета”ya (*Kirgizskaya Stepnaya Gazeta*) (*Kırgız Bozkır Gazetesi*) uygun olarak “Кырдынъ казакъ газеты”–“قردينك قزاق كازيتي” (*Qırdın Qazak Gazeti*) olarak değiştirilmesini teklif etmiştir (*D.V.G.* 1896 No: 32). Ancak onun bu teklifi gazetenin son sayısına kadar dikkate alınmamıştır.

Yazarın gazetede verdiği bu dipnotta dikkatimizi çeken bir başka husus ise gazetenin Kazakça başlığının imlasıdır. Yukarıda görüldüğü gibi Sultan Ğazin gazete başlığını “Дала вилаятынынъ газеты” (*Dala vilayati'nin gazetesi*) şeklinde yazmıştır. Kendi dilini çok iyi bilen bu Kazak aydınının gazetenin adını bu şekilde yazmasını da bilimsel araştırmalarda nazar-ı dikkate almanın uygun olacağı kanaatindeyiz. Bu araştırmamızda gazete yazarının verdiği *Dala Vilayati'nin Gazeti* imlasını tercih ediyoruz. Ayrıca burada kullanacağımız gazetede yazıların ve yazarların isimleri günümüz Kazak Türkçesiyle değil de metinde geçen imlanın yazılışının ses değerlerine göre vermeyi uygun gördük. Böylece gazetenin imlasındaki değişiklikleri takip etme imkânını elde etmiş oluruz.

Dala Vilayati'nin Gazeti, 1882 yılında kurulan ve Dala Vilayeti’nin merkezi olan Omsk’ta 1871 yılından itibaren yayımlanan *Akmolinskiye Oblastniye Vedomosti*⁵ (*Akmola Eyaleti’nin Haberleri*) isimli resmî Rus gazetesine ek olarak genel valinin emriyle Rus ve Kazak dillerinde haftalık çıkarılmış resmî Rus gazetesidir. *Dala Vilayati'nin Gazeti*, 1 Yanvar (14 Ocak) 1888-27 Mart (9 Nisan) 1902 yılları⁶ arasında yayın hayatını sürdürmüştür. Bu gazete, 27

⁴ Ayrıntılı bilgi için bk.: Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Ana Bilim Dalında Prof. Dr. Yavuz AKPINAR danışmanlığında Rıdvan CHITLOV’un hazırlamış olduğu “Dala Vilayati'nin Gazeti”nin Kazak Türklerinin Modernleşmesindeki Rolü adlı basılmamış doktora tezi.

⁵ *Akmolinskiye Oblastniye Vedomosti* (*Akmola Eyaleti’nin Haberleri*): 1871-1914 yılları arasında “Akmola Eyaleti İdaresi” matbaasında Omsk şehrinde çıkarılmış resmî Rus gazetesidir.

⁶ Makalede kullandığımız tarihler Rus Ortodoks takvimine göre olduğu için bu tarihlere köşeli parantez içinde 13 gün eklenerek Miladi takvime göre karşılıkları tarafımızdan verilmiştir.

Mart (9 Nisan) 1902 tarihli 12. sayıdan sonra Bozkır Vilayeti'nin yönetimi tarafından *Қала Ғаруvasının Газети-Sel'skohozyaystvennyy Listok* (Ziraat Gazetesi) isimli gazeteye dönüştürülmüştür. Gazetenin isminden de anlaşıldığı üzere bu gazete Rusça ve Kazakça çıkmış ve ziraatla ilgili bir gazetedir (*D.V.G.* 1888 No: 1; *D.V.G.* 1902 No: 12). Bu *Қала Ғаруvasının Газети-Sel'skohozyaystvennyy Listok* gazetesi, 1902-1905 yılları arasında ve haftada bir defa olmak üzere “*Osoboye Pribavleniye k Akmolinskim i Semipalatinskim Oblastnum Vedomostyam* (Akmola ve Semey Eyaletleri Haberleri'nin Özel Eki) gazetesine ek olarak çıkmıştır (Belyayeva, Zinov'yeva, Nikiforov 1960, s. 199).

Dala Vilayatinıñ Gazeti'nin 1888-1893 yılları arasında Rusça ismi “Osoboye ‘Pribavleniye’ k Akmolinskim Oblastnum Vedomostyam (Akmola Eyaleti'nin Haberleri'nin Özel ‘Eki’)” şeklindedir. Kazakça ismi ise *Dala Vilayatinıñ Gazeti* şeklindedir. Gazete, resmî ve gayri resmî iki ana bölümden oluşmuştur. Aşağıdaki resimde gazetenin başlık klişesi ve gazetenin çıkış sebebini anlatan yazı görülmektedir. Gazetenin başlık klişeleri ve çıkış sebebini anlatan yazı 1888-1893 yılları arasında her sayının başında tekrar yayımlanmıştır.



جنكادان قوصولب چغارولمىش آقبولا اوبلوسنىڭ چغارولب جوركن كازىنىڭ
چغارولب توردالاولايتىنى بىلاب نورغوجى كىنارال كوبرناطرحضرانلارنىڭ
اجتهاد ايلان بلدورمككالان قزاق ولايتلارنىڭ بارىچە جوغازى آندىن كايىن
اوزلارنى بىلاب نورغوجى ابلوقلاردان چغارولمىش آمر فرمانلارنىڭ ھم
قالب نورلار غىرى بىورقلار نورالارنىڭ قابولارى نىوشى بولادور كلان
قزاق ولايتلارنىڭ دىخىدە حالايىقلارنىڭ نورەسلارى قالمىنان ھم قزاق
ولايتلارنىڭ آزالارنىڭ جايماقەندە آندىن قابدالى نارسالارنى دوتياچوزندا
بولمىش ھم بوزامىن فلاكىنىڭ ايشوندا جورغوجى اداىلارنىڭ نورەش
نورالارنىڭ ھم ھال اوسنورو ابايىن سالو ساودا قىلماقلىق غىرى نارسالار
نوراسىنان حاص اداىلاروندان راسىبلارنى بورونى اوتان واقىقلار اير
ناكى حكابتلار ھم ھنر اوسنورەك نورالارنىڭ غىرى نارسالاردان*
جنكادان چغار وادىش كازىت چىغوب نورادى ھەر بىر جىغە صابىن بىر ھەرتىپە*
اوشبو جنكا چغانوغىن كازىتى ھرواقندا آلوب طور اتوغىن كىشىلار جىلنە ايكى
تىكە بىرادى اوزا ايجتبارلارى ايلان آلوب طور اتوغىنلار اوج نىكە جىلنە بىرادى
كازىت آلغوچىلارنىڭ بازاراتوغىن اورنى آقبولا اوبلوسنىڭ باصمە خانە سىكا
بىارلادور*

Особое „Прибавленіе“ въ „Акмолинскіязь Областномъ
Вѣдомостямъ“ издается, по распоряженію Г. Стеннаго Генералъ-Губернатора, для ознакомленія туземнаго киргизскаго
населенія съ мѣропріятіями и распоряженіями мѣстнаго и
высшаго начальства, касающимаго киргизской степи и кир-
гизскаго общественаго управленія, а также для распростра-
ненія между киргизами полезныхъ свѣдѣній о природѣ стра-
ны и бытѣ ея обитателей — ховибетчиномъ (сезотоводство,
развитіе скотоводства, мѣшковая торговля и пр.) и духов-
номъ (обычаи, преданія, сказки, легенды; развитіе грамот-
ности и пр.).

Особое „Прибавленіе“ выходитъ разѣ въ недѣлю — по
пятницамъ.

Подписная цѣна: для обязательныхъ подписчиковъ — *два*
руб., а для необязательныхъ — *три* руб. въ годъ.

Подписка принимается въ г. Омскѣ, въ типографіи Ак-
молинскаго Областнаго Правленія.

Yukarıdaki resimdeki yazıda gazetenin çıkış sebebi şöyle anlatılmaktadır: *Dala Vilayatınıñ Gazeti-Osoboye “Pribavleniye”* k “Akmolinskim Oblastnim Vedomostyam” Bozkır Vilayeti genel valisinin emriyle Kazak Bozkırı ve “Kirgiz”⁷ (Kazak) topluluğu idaresini ilgilendiren Rus yerel ve üst idarenin emir ve faaliyetleriyle “tuzem”leri (mahallî halk yani Kazakları) bilgilendirmek amacıyla yayınlanmıştır. Ayrıca Kazaklar arasında ülkenin tabiatı ile vatandaşlarının tarım (hayvancılık, ekincilik, değiş-tokuş, ticaret vs.) ve manevi (âdet, efsane, masal, menkıbe, okuryazarlığın geliştirilmesi vs.) hayat tarzıyla ilgili faydalı haberleri yaymayı amaçlamaktadır. *Dala Vilayatınıñ Gazeti-Özel “ek”* haftada bir kez olmak üzere cuma günleri çıkmaktadır. Daimî aboneler için abonelik fiyatı yıllık iki ruble, daimî olmayanlar için ise üç rubledir. Abonelik işlemleri Omsk şehrinde, Akmola Eyaleti İdaresi'nin matbaasında yapılmaktadır” (D.V.G. 1888 No: 1).

Görüldüğü gibi Rus yönetimi hem bölgedeki halkı kendi nizam ve coğrafyasıyla ilgili konularda bilgilendirmek hem de onlarla ilgili daha çok bilgi edinmek amacıyla ve tamamen kendi siyasetine uygun bir gazete çıkarmıştır.

⁷ Çarlık Rusya döneminde Kazak Türkleri “Kirgiz”, Kırgız Türkleri de “Kara Kirgiz” ismiyle olarak adlandırılmışlar.

Gazete hakkında bilgi veren bu yazı 1894 yılının ilk sayısına kadar her sayının ilk sayfasında çıkmaya devam etmiştir. Burada gazetenin çıkış sebebi açıklanırken, 1888 yılının her sayısında ve 1889 yılının 27. sayısına kadar “valinin emriyle çıkıyordu” ifadesi kullanılmıştır. Bundan sonraki sayılarda ise (1894 yılına kadar) “emriyle” yerine “izniyle” ifadesi kullanılmıştır. Bu durum Rus yönetim anlayışında, en azından yazılarda halka karşı daha yumuşak ve anlayışlı bir idari şekline geçiş olarak da yorumlanabilir. Gazetenin daha sonraki yıllardaki sayılarında bu yazıya rastlanmamaktadır. Fakat gazetede zaman zaman yayımlanan gazetenin abonelik ilanlarında, gazetenin çıkış sebebi ve planı açıklanmıştır.

Gazetede, 1888-1894 yılları arasında, yukarıdaki resimdeki örnekte de görüldüğü gibi, iki sütun hâlinindedir. Solda Arap harfleriyle Kazakça kısım ve sağ tarafta da Rusça kısım yer almıştır.

Gazetenin Rusça ismi, 1894 yılından itibaren kapanacağı 1902 yılına kadar *Kirgizskaya Stepnaya Gazeta* (*Киргизская Степная Газета*) (Kırgız Bozkır Gazetesi) olarak değişmiştir. Alt başlığında da 1894-1899 yılları arasında *Osoboye “pribavleniye” k Akmolinskim, Semipalatinskim i Semireçenskim Oblastnum Vedomostyam* (Akmola, Semey ve Yedisu Eyaletlerinin Haberlerinin Özel “Eki”) ifadesi yer almıştır. 1900-1902 yılları arasında ise alt başlıktaki bu ifade *Osoboye “pribavleniye” k Akmolinskim i Semipalatinskim Oblastnum Vedomostyam* (Akmola ve Semey Eyaletlerinin Haberlerinin Özel “Eki”) olarak değiştirilmiştir. Bunun sebebi de yukarıda bahsettiğimiz gibi Semireç’ye (Cetisuv) Eyaleti’nin tekrar Türkistan Vilayeti’ne bağlanmasıdır.

Gazetenin Kazakça başlığı yayına çıktığı ilk günden kapanacağı güne kadar *Dala Vilayatınıñ Gazeti* (دالا ولايتى ننگ كازيتى) idi. Gazete genellikle sekiz sayfa olarak çıkmıştır. Ayrıca gazete ilk yıllardaki gibi Rusça ve Kazakça yan yana iki sütun şeklinde yayımlanmamıştır; 1894 yılından itibaren kapanacağı 1902 yılına kadar, ilk dört sayfası Rusça, diğer dört sayfası da Kazakça olarak çıkmıştır.

Gazete sayfasının başlık klişelerine birer örnek:

1894 yılının Rusça kısmına bir örnek:

КИРГИЗСКАЯ СТЕПНАЯ ГАЗЕТА

Особое прибавленіе къ; Анмолинскимъ, Семипалатинскимъ, и Семирѣчинскимъ Областнымъ Вѣдомостямъ.

„Степная Газета“ будетъ выходить еженедѣльно, по Воскресеньямъ.

Подписная цѣна на „Степную Газету“ для обязательныхъ подписчиковъ *два рубля пятьдесятъ коп.*, а для необязательныхъ *три рубля* въ годъ.

Подписка принимается въ Омскѣ, въ Редакціи Газеты, при Канцеляріи Генераль-Губернатора



Объявленіе принимается по 15 коп. со строки въ 40 буквъ русскаго шрифта и съ переводомъ на киргизскій языкъ. За каждое повтореніе объявленія въ слѣдующихъ номерахъ взимается по 10 коп. со строки.

№ 1

Г. Омскѣ, 2-го Января 1894 г.

№ 1.

1894 yılının Kazakça kısmına bir örnek:

الادایته تندکازیت

فوضو به کازیت پولب چمادی-آقولا سبای هم جیتی سوو ادبولوتازنگک بزون چماروب چوریکن کازیتنگک

دالا ولایتین تئل کازیت جومه ساین چیکسیتین کوف چیب کازیتنگک

دالا ولایتینگک کازیتنگک آلامن دیکان کسبلار هر تهمان اوزبیسدین مندائلاب باغاسی ایکن تئنگکه ایلو تینتان ولیکن هر تهمان مندائلاب الماغانلارغا اوج تئنگکه دان چلینه

لاز قول قوبمان کلغز دارون دالا ولایتین بیلاب تورلوچی کبیر ال ائویر نامر خضر انجوتینگک چاچاسته اولغون کازیتنگک تیلیه جاالادی



1 پی نومر ایلان شوری اومبوده ۲ پی نومر اوده ۳ پی نومر ایلان ۴ پی نومر ایلان

1900 yılına birer örnek:

КИРГИЗСКАЯ СТЕПНАЯ ГАЗЕТА

Особое прибавленіе къ Анмолинскимъ и Семипалатинскимъ Области. Вѣдомостямъ

„Степная Газета“ выходитъ еженедѣльно, по Воскресеньямъ.

Подписная цѣна на „Степную Газету“ для обязательныхъ подписчиковъ *два рубля пятьдесятъ коп.*, а для необязательныхъ *три рубля* въ годъ.

Подписка принимается въ Омскѣ, въ Редакціи Газеты, при Канцеляріи Генераль-Губернатора.



Объявление принимается по 15 коп. со строки къ 40 буквъ русскаго шрифта и съ переводомъ на киргизскій языкъ. За каждое повтореніе объявленія въ слѣдующихъ номерахъ взимается по 10 коп. со строки.

№ 2.

Г, Омскѣ, 9-го Января 1900 г.

№ 2.

الادایته تندکازیت

هرولایتینگک کازیتی جو اوسدن چیکسیتین سووی چیب بردادی.

هر ولایتینگک کازیتنی آلامن دیکان کسبلر هر دایم مخدمات دنب الب طورمانغا باغاسی ایکنی تئکه ایلو تینتان ولیکن هر قاچان مندائلاب الماغانلارغا. اوج تئکه دان چلنا.

کمده حکم مظلومانا باستروغا چبارسا هر جول داصسام دین اولییس کینتان تولادی. وهم هر جولدی اورصیا غرقدان فرق حرف قلب ایسلب قلادی. هر هراقیه تلمنن پیروادداب

حازلفان مظلومانا بولسانا باستروغا چبارسا بولادی اکرده سول مظلومانای کایدگی کازیتنگک نومریله قاچادان چانکفر تب اصترا بیرسا اولغا جول باسنا اون تیندان تولادی کمده حکم کازیت الام. دجب کالاب فلسا اومجو شهرلداغوی و برناطور خضر تلمننگک مکه کاسدده تورلوچی کازیت مکه کاسیدا جازب چبارسا کک.



2 پی نومر شوری اومبودا 1 پی نومر ایلان 9 پی نومر اوده 1900 پی نومر ایلان 2 پی نومر ایلان

Gazetenin redaktörlüğünü sırasıyla İ. KOZLOV, K. MIHAYLOV, G. ABAZA, A. POPOV, D. LAVROV gibi şahıslar yapmışlardır. Kazakça kısmının tercüme ve yayın işini ise Bozkır Vilayeti genel valinin baş tercümanı olan Sultan Eşmuhamed ABLAYHANOV ve zaman zaman onun yardımcıları olan Dinmuhamed Sultan ĞAZİN, Rahimcan DÜYSEMBAYEV ve Bakiye ÇALIMBEKOV yürütmüşlerdir.

Gazete 25x35 cm boyutunda çıkmıştır. Ancak gazetedeki yazılar arasında ve diğer kaynaklarda gazetenin baskı sayısı ile ilgili şimdilik herhangi bir bilgiye rastlanmamıştır. Yayın hayatına başlamasından altı sene sonra gazetenin Rusça ismiyle birlikte içyapısı ve redaksiyon kurulu da değişmiştir. Altı yıl içinde gazetede yazı yazan Rus yazarların yanında Kazak yazar sayısı bir hayli artmıştır. Bu durum elimizdeki gazete koleksiyonundaki yazı ve haberlerden açıkça anlaşılmaktadır (D.V.G. 1894 No: 1).

Dala Vilayatiñ Gazeti Kazak Bozkırı'nda geniş bir yankı uyandırmıştır. 1888 yılının 1-4. sayıları 4 sayfa, 5-7. sayılar 6 sayfa, sonraki sayılar ise kapanacağı yıla kadar 8 sayfa olarak yayımlanmıştır. Ancak dönem dönem özellikle bayramlarda gazete 4 sayfa yayımlanmıştır. 1894 yılına kadar kimi sayılar 4, kimi sayılar da 8 sayfa çıkmıştır. 1893 yılında yayımlanan 22 sayı ise 4 sayfadır. 1894 yılından itibaren hiç kesintiye uğramadan 8 sayfa hâlinde haftalık olarak yayımını sürdürmüştür.

1889 yılının ilk sayısında çıkan “Gazet Çıĝaratundarıñdan—Отъ Редакціи” (D.V.G. 1889 No: 1) başlıklı yazıda, genel valinin isteĝi üzerine gazete ilk yılında 8. sayısından itibaren 8 sayfa olarak yayımlandığından ve bozkırda okuyucuların yoğun talebi üzerine gazete bölümlerinin artırılacağından bahsedilmiştir. Bu da gazeteye raĝbetin ve okuyucu sayısının arttığı anlamına gelmektedir. Ayrıca gazetenin daimî aboneleri de vardır. Bunlar muhtemelen bölgedeki Rus idari merkezlerinde çalışan görevlilerdir. Bu memurlardan resmen gazeteye abone olmaları isteniyordu. Çünkü gazeteyi takip ederek hem Rus yönetiminin bölgeyle ilgili emir, talimat ve uygulamaları öğreniyor hem de bölge halkını, kültürünü tanıma ve böylece görevlerini dahi iyi yapma imkânı elde ediyorlardı. Aynı yazıda gazetenin iyi bir seviyeye gelmesi için okuyuculardan yazı göndermeleri istenmiştir. Bu işi teşvik etmek amacıyla da haber ve yazı gönderenlere her bir satır için 3 kapık ücretin verileceği bildirilmiştir.

Gazetenin 1894 yılının ilk sayısında resmî olmayan kısımda yer alan “İdareden” başlıklı yazıda, *Stepnaya Kirgizskaya Gazeta-Dala Vilayatiñ Gazeti*, Dala Vilayeti genel valisinin emriyle Yanvar (Ocak) 1894 tarihinden itibaren ve Pazar günleri *Akmolinskiye*,

Semipalatinskiye i Semireçinskiye Oblastniye Vedomosti (Akmola, Semey ve Yedisu Eyaletlerinin Haberleri)'nin özel ekinin valinin kançılıryasında yeni yazı kurulu tarafından çıkarılacağı açıklanmıştır. “Buyruqdan başka sözler cazılatın bölegi, Gazet çıkarup turğan mahkemesinen—Отдѣль Неофициальный, Отъ редакціи” başlıklı bu yazıda, gazete programının yine eskisi gibi resmî ve gayri resmî bölümlerden oluşacağı bildirilmiştir. Resmî bölümde Kazak Bozkırı'nı, Kazak halkını, umumî halkı ve Kazak toplum idaresini ilgilendiren Rus merkezî ve mahallî idareleri yöneticilerinin emirlerinin yayımlanacağı belirtilmiştir. Resmî olmayan bölümde ise 1. Rusya İmparatorluğu ve bağlı halklarla ilgili önemli olaylar, çeşitli bölgelerde toplum için yararlı işletmeler ve hayattaki gelişmelere, Kazak Bozkır ürünlerinin, hayvanlarının satılacağı ticari-sınai merkezler ile panayırlar hakkında haberlere; 2. Mahallî coğrafya (Bozkır, dağ, göl, yollar ve sairinin tasviri), tarih (Eski halklar, Kazak ve Rusların bozkıra yerleşmeleri, şehirlerin kuruluşu, ticaretin gelişimi, vs.), etnografya veya nüfusbilimi (tuzem (mahallî) halkın boy ve diline göre yapısı, göçebelerin içtimaî-soysal ve aile hayatı, gelenek-görenekleri, masalları, efsaneleri vs.) ile ilgili yazı ve materyallere; 3. Özenli bir şekilde de tarım ve hayvancılıkla ilgili yazı ve haberlerin hazırlanıp, tarım okullarının değeri ve ayrıca Kazaklar arasında okuryazarlığın gelişmesine, mahallî zanaat ve mesleklere, Kazak bozkırında bulunan panayırlardaki ticarî durum ve fiyatlar hakkındaki haberlere; 4. Halk törenlerinin tasvirine, Kazaklar arasında meşhur kişilerin ölüm haberlerine, halk hâkimleri olan “biy”lerin verdiği mükemmel kararlar ile volost (nahiye) kurultaylarına, tabiat olaylarıyla ilgili haberlere yer verileceğinden bahsedilmiştir (*D.V.G.* 1894 No: 1). Gazetenin ilk yılının ilk sayısında çıkan ve gazetenin çıkış sebebini açıklayan yazıyla karşılaştırıldığında 1894 yılının ilk sayısında çıkan bu yazıda gazetenin amaçlarının daha geniş bir şekilde izah edildiği anlaşılır.

Ayrıca gazete idaresi 1894 yılının ilk sayısında çıkan yazıda, eğitilmiş Kazakların kendi halklarının hayat tarzı ve ihtiyaçlarıyla ilgili yazı ve notlarını gazeteye göndermelerini istemiştir. Aynı şekilde görevli ve bozkırla sürekli bağlantısı olan Rus görevlilerden veya bozkırda yaşayan Ruslardan, Kazak halkının iyiliği için, bozkır sakinleri arasında Rus kanunlarının daha iyi anlaşılması için okuyuculardan gözlemlerini paylaşmalarını istemiştir (*D.V.G.* 1894 No: 1).

Dala Vilayatinin Gazeti, çıktığı 1888 yılından itibaren geçen altı yıl içinde bozkırda görevli memurlar ve özellikle Kazaklar arasında gazeteye gösterilen ilgi artmıştır. Bu gazete Kazakların gazetecilik başta olmak üzere birçok alanda modernleşmesi hususunda büyük rol

üstlenmiştir. Zamanla gazete bölümlerindeki yazı çeşitleri de eskiye göre arttığı gibi Kazaklar arasından yazı gönderenlerin sayısı da çoğalmıştır.

Dala Vilayati'nin Gazeti her ne kadar resmî ve haftalık gazete olsa da döneminde Kazakça yayımlanan başka gazete olmadığı için Kazak dili, tarihi, etnografyası, edebiyatı vb. bilimsel araştırma dallarının oluşması ve gelişmesinde büyük katkı sağlamıştır. Hatta gazetede yayımlanan kimi alanlardaki yazılar ilk Kazakça çıkan yazılar olma özelliğini taşımaktadır.



Bozkır Vilayeti'ne bağlı Akmola, Semey ve Cetusuv Eyaletlerinin Armaları (Atlas Aziyatskoy Rossiyi, 1914, s. 103).

Gazetenin Bölümleri:

Gazete resmî ve gayri resmî olmak üzere iki ana bölümden oluşmaktadır. Resmî bölümün Rusça ismi “Otdel Offitsial’nyy” (Отдѣль Оффиціальны́й), Kazakçası “Afisiyalnyy (Yağni buyruqdar cazılatın bölegi)” (Resmî, yani buyrukların yazıldığı bölüm) (أفيسیالیی یغنی (بویروقدار جازلاتن بولاکی), daha sonraki sayılarda bu bölümün adı “Buyruqdar cazılatın bölegi” (Buyrukların yazıldığı bölüm) (بویروقدار جازلات بولاکی) olarak değiştirilmiştir; resmî olmayan bölümün Rusça adı “Otdel Neoffitsial’nyy” (Отдѣль Неоффиціальны́й), Kazakçası ise “Buyruqdan Başka Sözler Cazılatın Bölegi” (Buyruktan başka sözlerin yazıldığı bölüm) (بویروقدان باشقا سوزلار جازلاتن بولاکی) şeklindedir.

Resmî bölümde genellikle Rus çarının, merkezî ve mahallî idarenin, genel vali ile eyalet valilerinin ferman, genelge, buyruk ve emirnameleri gibi resmî kararları yayımlanmıştır. Bunlar içerisinde Kazak idare memurlarının ve Kazak halk hâkimi ve yöneticisi olan “biy”lerin, Kazak idareci ve mollalarının atama genelgeleri de yer almıştır.

Resmî olmayan bölümde ise birkaç tane alt bölüm bulunmaktadır. Bu alt bölümlerin bir kısmı gazetenin ilk yıllarından son sayısına kadar kesintisiz çıkmaya devam etmiştir. Kimi alt bölümler de dönem dönem yayımlanmıştır.

Resmî olmayan bölümün alt başlıkları

Her Hıl Haberlar (هر خیل حیرلار)–Мѣстныя Извѣстія (Yerel Haberler)

Telegram Haberları (تیلاگرام حیرلاری)–Телеграммы (Telgraf Haberleri)

Aralasturmak (آر الاستورماق)–Смѣсь (Muhtelif Haberler)

Barçağa Paydalı Haberlar (بارچاعه پایدالی حیرلار)–Общепользныя Свѣдѣнія (Kamunun Yararına Olan Haberler)

Èñgüme (آنکگومه)–Фельетонъ (Felyeton)

Onı Munı (اونی مونى)–Хроника (Ondan Bundan)

Buyıqdan Baska Bölegine Cazılğanı (بویرقدان باسقه بولاکنه جازلغانی)–Содержаніе Неофициальной Части (Resmî Olmayan Bölümün Muhtevası)

Şaruva Haberı (شاروا حاباری)–Сельско-Хозяйственныя Свѣдѣнія (Ziraat Haberleri)

Savda Haberı (ساودا حاباری)–Торговья Свѣдѣнія (Ticaret Haberleri)

Sottağı Tirkelgen Cumuslar (صووظتاغی طیرکالکان جوموسلار)–Судебныя Дѣла (Mahkeme Haberleri)

Her Türlü Haberlar (هر طورلی حبارلار)–Разныя Извѣстія (Her Türlü Haberler)

Malümname (معلوم نامه)–Объявленіе (İânlar)

Saňa Kitap (جانکا китаб)–Библиографія (Kitap Tanıtımı)

Gazet Çığarup Turğan Mahkemesinen (казит чгаруб турган махмасинан) Veya Gazét Mahkemesinen (казит махмессинан)–Отъ Редакціи (Gazete İdaresinden Haberler)

Menaqıp Yağni Atağdı Kisilerdiñ Dünyadan Köşkeni (مناقب یغنی آطاقدی کسیلاردنک دنیادان) (کوشکانی)–Некрологъ (Vefat Eden Şahıslarla İlgili Haberler)

Қыр Dalanıñ İçinde Ne Bolıp Satқанı (قر دالاتنک اچنده نه بولб جاتқанى)–Что Дѣлается Въ Степи (Bozkırda Olup Bitenler)

Qır Daladan Kélgen Habarlar (قر دالادان كيلكان حبارلار)–Вѣсти Изъ Степи (Bozkırdan Gelen Haberler)

Poştabay Yaşık (پوشتابای یاشیک)–Почтовый Ящикъ (Posta Kutusu)

Qırdan Kélgen Hat (قردان كيلكان حت)–Письмо Изъ Степи (Bozkırdan Gelen Mektup)

Hat (حت)–Корреспонденция (Mektuplar, Yazıřmalar)

Suralğın Cevap Hem Qaytarılğın Cevap (سورالغان جواب هم قاينارلغان جواب)–Вопросы И Отвѣты (Soru-Cevap Haberleri)

Dala Vilayatiñ Gazeti'nin 1888-1902 Yılları Arasında Çıkan Sayıları

1888–1-4. sayılar 4 sayfa; 5-7. sayılar 6 sayfa; 8-21. sayılar 8 sayfa; 22. sayı Ramazan Bayramı'ndan dolayı 4 sayfa; 23-31. sayılar 8 sayfa; 32. sayı Kurban Bayramı'ndan dolayı 4 sayfa; 33-52. sayılar 8 sayfa çıkmıştır.

1889–1-52 sayı çıkmıştır. 15. sayı Paskalya'dan dolayı 4 sayfa; 52. sayı Noel'den dolayı 4 sayfa çıkmıştır. Ayrıca 1889 yılının çeşitli sayılarına ilave olarak toplam 44 sayfalık edebî ekler verilmiştir.

1890–1-13. sayılar 8 sayfa; 14. sayı Paskalya'dan dolayı 4 sayfa; 15. sayı 4 sayfa; 16-18. sayılar 8 sayfa; 19. sayı Ramazan Bayramı'ndan dolayı 4 sayfa; 20-25. sayılar 8 sayfa; 26. sayı 12 sayfa; 27. sayı 8 sayfa; 28. sayı 8 sayfa; 29. sayı Kurban Bayramı'ndan dolayı 4 sayfa; 30-32. sayılar 8 sayfa; 33. sayı 4 sayfa; 34-51. sayılar 8 sayfa; 52. sayı Noel'den dolayı 4 sayfa çıkmıştır.

1891–1-15. sayılar 8 sayfa; 16. sayı Paskalyadan dolayı 4 sayfa; 17. sayı Ramazan Bayramı'ndan dolayı 4 sayfa; 18-24. sayılar 8 sayfa; 25. sayı Kurban Bayramı'ndan dolayı 4 sayfa; 26-29. sayılar 8 sayfa; 30-36. sayılar 4 sayfa; 37. sayı 8 sayfa; 38. sayı 4 sayfa; 39. sayı 8 sayfa; 40-49. sayılar 4 sayfa; 50-51. sayılar 4 sayfa çıkmıştır.

1892–1-17. sayılar 4 sayfa; 18. sayı 8 sayfa; 19-52. sayılar 4 sayfa çıkmıştır.

1893–1- 22. sayılar 4 sayfa çıkmıştır. Bu yılda 7. ve 8. sayılar birlikte çıkmıştır. 16. sayı 16 April (29 Nisan) günü, 17. sayı 17 Sentyabr (30 Eylül) günü çıkmıştır. Aradaki dört ay gazete yayımlanmamıştır.

1894–1-51. sayılar 8 sayfa çıkmıştır.

1895–1-49. sayılar 8 sayfa çıkmıştır.

1896–1-52. sayılar 8 sayfa çıkmıştır.

1897–1-51. sayılar 8 sayfa çıkmıştır.

1898–1-52. sayılar 8 sayfa çıkmıştır.

1899–1-52. sayılar 8 sayfa çıkmıştır.

1900–1-52. sayılar 8 sayfa çıkmıştır.

1901–1-52. sayılar 8 sayfa çıkmıştır.

1902–1-12. sayılar 8 sayfa çıkmıştır.

Böylece *Dala Vilayatiñiñ Gazeti* 15 yıl (1888-1902) ve toplamda 704 sayı çıkmıştır.

Dala Vilayatiñiñ Gazeti'nin Yazar Kadrosu

Dala Vilayatiñiñ Gazeti, Kazak Bozkırı'nda yayın hayatına başlamasıyla birlikte hem Ruslar hem de Kazak Türkleri çeşitli konulardaki yazılarını yayımlama imkânına kavuşmuşlardır. Böylece Kazaklar arasında gazetecilik ve yazarlık gibi alanlar oluşmuş ve gelişmiştir.

Gazetede çıkan bazı yazıların altında imzalara rastlanmaktadır. Kimi yazılarda imza yerine müstear isim, kimilerinde ise kısaltmalar ve rumuzlar kullanılmıştır.

Dala Vilayatiñiñ Gazeti, Kazak Türklerinin aydınlanmasında önemli ve inkâr edilemez bir rol oynamıştır. Gazete koleksiyonu üzerine yaptığımız incelemelerde bu gazetede Kazak aydın ve yazarlarının yanında Rus aydın ve yazarların yazıları tespit edilmiştir. Meselâ: L. N. TOLSTOY, D. N. MAMIN-SIBIRYAK, G. I. USPENSKIY, A. FÖDOROV, müstear ismi A. Mel'shin olan P. F. YAKUBOVIÇ, A. V. VASLI'yev, D. I. EVARNITSKIY, I. I. KRAFT, M. TATARJINSKIY, N. MAKSIMOV, N. Ya. KONŞIN, S. K. ARTEMENKO, Ya. NESTEROV, V. LADIGIN, V. KATARINSKIY, V. MIHAYLOV, vb. yazarlarının bazı eserleri ve yazıları; I. A. KRİLOV'un fabl ve masallarının, A. Vambery'nin 1885 yılında yazdığı "Türk Halkı" adlı eserinin ve Şark edebiyatından "Bin Bir Gece Masalları'nın ilk Kazakça tercümeleleri bu gazetede yayımlanmıştır. Ayrıca G. POTANIN, A. Ye. ALEKTOROV, A. IVANOVSKIY, N. PANTUSOV vd. Rus araştırmacı ve yazarların makale ve bilimsel yazıları da *Dala Vilayatiñiñ Gazeti* sayfalarında hem Rusça hem Kazakça yayımlanmıştır.

Kazak Türklerinin büyük şairi Abay'ın iki şiiri de ilk defa bu gazetede yayımlanmıştır (Ëbdikalık 2004: 15; *D.V.G.* 1889 No: 7, 1889 No: 12). Ayrıca Kazakların "Meşhur" sıfatlı âlim, tarihçi, folklorcu, yazarı Yusuf Köpeyev ve Kazak halkı liderlerinden Alihan Bökeyhanov'un makale ve haberleri de bu gazetede çıkmıştır.

Ayrıca S. ABSELYAKOV, Otunçı ALCANOV, Sultan ĞABBASOV, A. AKINOV, A. ALDEBEKOV, C. AYMANOV, K. BOLATOV, Hasan BEKHOCIN, Dinmuhammed Sultan ĞAZİN, R. DOLABAYEV, Rahimcan DÜYSENBAYEV, İ. CAKSILIKOV, Canibek İMANKULOV, İşmuhamedev, Ye. Kabekeyev, K. KAZAKBAYEV, A. KULJABAYEV, Asılhoca KURMANBAYEV, Nögerbek KÖÇENOV, A. KLIÇBAYEV, R. MARSEKOV, Temir Ğali NUREKENOV, A. NÖGERBEKOV, M. SIZDIKOV, D. TASBOLATOV, A. TURLUBAYEV, M. TÖLEMISOV, Sağduvakas ÇORMANOV, Bakiye ÇALIMBEKOV, İbrahim KUTBAYEV, Zülkarneyn NURALIHANOV, Korabay CAPANOV, Düysembay TURANOV, Bodavbek RAYIMBEKOV, Alatav Balası müstearlı Barlıbek SIRTANOV, Alihan BÖKEYHANOV gibi Kazak Türkleri arasında gelecekte önemli yeri olan yazar ve aydınlar, adlarını ilk defa bu gazetede duyurmuşlardır.

Gazete koleksiyonunu incelediğimizde Kazak yazar sayısı yıldan yıla arttığı görülmektedir. Gazetede her yılın başında ve sonunda yayımlanan gazetenin abonelik ilanlarında, yazar kadrosu hakkında kısa bilgiler verilmiştir. Örneğin gazetenin 1897, 1898 ve 1899 yıllarının ilk ve son sayılarında, 1900 yılının ise sadece ilk sayısında yayımlanan gazetenin abonelik ilanlarında, yazar kadrosunda yer alan Kazak yazarların isimleri ve gazetenin çıkış sebebi, amacı ve programı verilmiştir. Bu yıllar dışındaki gazetenin abonelik ilanlarında Kazak yazar kadrosuyla ilgili bilgilere rastlanmamıştır.

Gazetede yayımlanan abonelik ilanlarında yer alan Kazak yazarların isimleri şöyledir⁸: Otunçı Alcanof (O. AL'DJANOV), Sultan ABBASOF (Sultan APPASOV), AKINOF (A. AKINOV), ALDEBEKOF (A. AL'DEBEKOV), AYMANOF (D. AYMANOV), Alatav BALASI (Alatau-balası), Bolatof (K. BULATOV), Hasan BEKHOCAOĞLU (Bek-Hodjin), Babay Berkut (Babay-Berkut), Dinmuhammed Sultan ĞAZİN (sultan D.-M. GAZİN), Rahimcan DÜYSENBAYOĞLU (R. DÜYSENBAYEV, gazetenin tercümanı), Caksılıkof (N. DJAKSILIKOV), Canibek İMANKULOĞLU (D. İMANKULOV), KAZAKBAYEF (K. KAZAKBAYEV), Asılhoca KURMANBAYOĞLU (A. KURMANBAYEV), Nögerbek

⁸ Parantez içindeki isimler gazetede Rusça yazıdaki imlaya göredir.

KÖÇENOĞLU (Kuşenev), Abdurrahim KILIÇBAYOĞLU (A. KLIÇBAYEV), Saduvakas KILIÇBAYOĞLU (S. KLIÇBAYEV), Temir Ali NUREKENOĞLU (T. NOREKENEV), Nögerbekof (A. NOGERBEKOV), Sızdıkof (M. SIZDIKOV), Tasbolatof (D. TASPULATOV), Tölemisof (M. TULEMISOV), Saduvakas Çormanof (sultan S. ÇORMANOV), Bakiye ŞALIMBEKOF (B. ÇALIMBEKOV) S. ABSELYAKOV, R. DOLABAYEV, Ye. KABEKEYEV, A. KULJABAYEV, Asılhoca KURMANBAYOĞLU (A. KURMANBAYEV), Temir Ğali NUREKENOĞLU (T. NOREKENEV), İŞMUHAMEDEV, R. MARSEKOV, A. TURLUBAYEV, İ(b)rahim KUTBAYOĞLU ve diğerkleri (D.V.G. 1897 No: 2; D.V.G. 1898 No: 2, 51; D.V.G. 1899 No: 1, 52; D.V.G. 1900 No: 2).

Gazetenin 1897, 1898, 1899 ve 1900 yıllarında çıkan abonelik ilanlardan anlaşıldığı gibi yıldan yıla Kazak yazar sayısı birkaç kişi de olsa arttığı görülmektedir. Ancak bu ilanların Rusça kısmında (parantez içerisinde) yer alan kimi yazar adlarına Kazakça kısmında nedense yer verilmemiştir.

Bir de o dönemdeki çeşitli gazetelerden bazı imzasız birçok haber ve yazı ya aynen ya da kısmen iktibas edilerek yayımlandığı görülmektedir. Özellikle Rusya Müslümanları arasında önemli yeri ve etkisi olan İsmail GASPIRALI'nın *Tercüman* gazetesinden de haber ve yazı alıntılıdığı da olmuştur. Bu da Rus yönetiminin kendi amaçları doğrultusunda beğenmedikleri yayınları bile kullandıklarını göstermektedir.⁹ *Dala Vilayatiñi Gazeti* sayfalarında alıntı yapılan haber veya yazıların altında görülen çeşitli gazete ve dergilerin adları arasında şunlar sayılabilir: Rus gazetelerinden; *Kaspiy*, *Tercüman*, *Okraina*, *Peterburgskiye Vedomosti*, *Pravitel'stvenny Vestnik*, *Russkiye Vedomosti*, *Russkiye Turkestan*, *Sel'skiy Vestnik*, *Sibirskaya Jizn'*, *Sibirskaya Torgovaya Gazeta*, *Sibirskiy Listok*, *Sibirskiy Vestnik*, *Stepnoy Kray*, *Svet*, *Tobol'skiye Yeparhial'niye Vedomosti*, *Turgayskaya Gazeta*, *Turkestanskiye Vedomosti* vd. Türk gazetelerinden; *İkdam*, *Tercüman-ı Hakikat*, vd. Rus dergilerinden *Niva*, *Priroda i Lyüdi*, *Vsemirny Puteşestvennik*, *Vokrug Sveta*, *Sel'skoye Hozyaystvo i Lesovodstvo*, *Sel'skoye Hozyaystvo*, *Rodina*, *Nedelya*, *Derevnya*, *Delo*, vd.

Gazetenin Yayın Politikası ve Ön Plana Çıkan Konular

Dala Vilayatiñi Gazeti, 1888 yılında yayın hayatına başladığında Kazak Türkleri tarafından yayımlanmakta olan özel bir gazete yoktu. Her ne kadar bu gazete Rus idaresi

⁹ Daha fazla bilgi için bakınız: Rıdvan Çitil, "Tercüman" Gazetesi ile "Dala Vilayatiñi Gazeti" Arasındaki İlişkiler (Tam metin bildiri), Uluslararası İslam'la Yenileşme ve Birlik. I. İsmail Bey Gaspiralı Kongresi "Dilde birlik, fikirde birlik, işte birlik, 16-17 Aralık 2012 İstanbul", s. 235-245.

tarafından çıkartılan resmî gazete olsa da Kazak Türkçesinde yayımlanmış olması açısından büyük önem arz etmektedir. Gazetenin yayın sebebi gazetenin ilk sayısında bahsedildiği gibi mahallî halkları ve Kazakları Rus kanun ve nizamları hakkında haberdar edip onların ihtiyacını karşılamak, halkın maddi ve manevi kültürü gibi konularda hem daha geniş bilgi edinmek hem de bu konularda yazılar yayımlamaktı (*D.V.G.* 1888 No: 1). Nitekim gazetede yukarıda da belirttiğimiz gibi resmî ve gayri resmî bölümler ve bunların alt bölümleri altında çeşitli konularda birçok haber ve yazı yayımlanmıştır. Ayrıca gazetenin çıkış sebeplerinden bir de Rus çarının ve idaresinin Kazak halkıyla ilgilendiğini göstermekti (*D.V.G.* 1889 No: 2).

Dala Vilayatinin Gazeti resmî Rus gazetesi olmasından dolayı yayımlanan haber ve yazıların çoğu Rus siyasetine uygun ve onu destekleyici bir mahiyette olmuştur. Özellikle gazetede ilk yıllarda daha çok Kazakların göçebe hayattan yerleşik hayata geçmelerini teşvik eden ve şehirleşmenin önemini anlatan haber ve yazılara yer verilmiştir. Şehirleşmenin yanında Kazakların zirai hayata geçişleri de teşvik edilmiştir. İlk yıllarda bu tür haber ve yazıların çokluğu dikkati çekmektedir.

Zaman zaman yayımlanan abonelik ilanlarında genel olarak gazetenin planı şöyle açıklanmaktadır: Gazete programı yine eskisi gibi resmî ve resmî olmayan bölümlerden oluşacak. Gazetenin resmî bölümünde Kazak Bozkırını, Kazak halkını, umumî halkı ve Kazak toplum idaresini ilgilendiren Rus merkezî yönetiminin ve mahallî memurların emirleri yayımlanacak. Gayri resmî bölümde ise 1. Rusya İmparatorluğu ve ona bağlı halklarla ilgili önemli olaylar, çeşitli bölgelerde toplum için yararlı işletmeler ve hayattaki gelişmeler, Kazak Bozkırının mallarının satılacağı ticari-sınai merkezler ile panayırlar hakkında haberlere; 2. Mahallî coğrafya (Bozkır, dağ, göl, yollar ve sairinin tasviri), tarih (Eski halklar, Kazak ve Rusların bozkıra yerleşmeleri, şehirlerin kuruluşu, ticaretin gelişimi, vs.), etnografya veya nüfus bilimi (Tuzem (mahallî) halkın boy ve diline göre yapısı, göçebelerin sosyal, kültürel ve aile hayatı, gelenek-görenekleri, masalları, efsaneleri vs.) ile ilgili yazı ve materyallere; 3. Özenli bir şekilde hazırlanacak tarım ve hayvancılıkla ilgili yazı ve haberlere, tarım okullarının değeri, Kazaklar arasında okuryazarlığın gelişmesine, yerel zanaat ve mesleklere, Kazak Bozkırında bulunan panayırlardaki ticari duruma, mal ve eşyaların fiyatlarına, vd. konulara ait haber ve yazılara; 4. Halk törenlerinin tasvirine, Kazaklar arasında meşhur kişilerin ölüm haberlerine, halk hâkimleri olan “biy”lerin verdiği mükemmel kararları ile nahiye kurultaylarına, tabiat olaylarıyla ilgili haberlere yer verileceğinden bahsedilmiştir. Ayrıca gazetede yazıda idaresi, eğitimi Kazakların kendi halklarının hayat tarzları ve ihtiyaçlarıyla ilgili yazı ve notlarını gazeteye

göndermelerini istemiş, bozkırda görevli Rus memurlarının ve o bölgeyle sürekli bağlantısı olan Rusların da Kazak halkının iyiliği, bozkır sakinleri arasında Rus kanunlarının daha iyi anlaşılması için gözlemlerini, görüşlerini kendileriyle paylaşmalarını istemiştir (D.V.G. 1894 No: 1).

Dolayısıyla gazetede genellikle yukarıda çizilen çerçeveye uygun yazılar yayımlanmıştır. Bu da “Poştabay yaşık–Почтовый Ящикъ” başlığı altında çıkan bazı yazılardan anlaşılmaktadır. Meselâ “Poştabay yaşık–Почтовый Ящикъ. 2. Сія Саутову изъ Устькаменогорска” başlığı altında çıkan haberde, halk hâkimleri kurultayında iki “uyezdniy naçal’nik”in (kaza idarecisi) yanlış hareket ettiğine dair Siya Sautov imzasını kullanan yazarın gazete idaresine gönderdiği mektubun, yazısında gerçek ismini kullanmadığı için yayımlanmayacağı açıklanmıştır (D.V.G. 1899 No: 2). Gazete yönetimi, bunun gibi kendi görüşlerine uygun olmayan veya sansürün uygun görmediği birçok Kazak aydınının yazı, haber, hikâye, masal, efsane, vb. eserlerini de yayımlamamıştır (D.V.G. 1900 No: 23, 50; D.V.G. 1901 No: 2, 5, 7, 14, 16, 27, 30, 31, 35, 45, D.V.G. 1902 No: 2, 4, 5).

Ayrıca Rus yazarlarından A. Ye. ALEKTOROV’un “Tatar Nurum ile Kazak Ebubekir’in Yarışması” adlı yazısının sansürden dolayı (D.V.G. 1901 No: 3) ve N. A. P. imzalı yazarın Kazakların göçebe hayatını anlatan “Kerim ve Mustafa” adlı denemesinin açıklanmayan bir gerekçe ile yayınlanmayacağını duyurmuştur.

Dala Vilayatiñi Gazeti sayfalarında yıllarına göre birçok konuda haberler yayımlanmıştır. İlk yıllarda genel olarak Kazak Türklerinin göçebe hayattan yerleşik hayata geçiş ziraatla uğraşmaları gerektiğine dair haberler ağırlıktadır. Bunu gazete idaresi yerleşik hayata önceden geçmiş Tatar, Uygur Türklerinden, çeşitli gazete ve dergilerden örnekler vererek yapmıştır. O dönemde Rusya Müslümanları arasında çok yaygın olan ve ilgiyle takip edilen *Tercüman* gazetesinde yayımlanan ve Rus idaresinin kendi siyasetine uygun gördüğü haberlerin ya tamamı ya da ilgili bölümleri iktibas edilerek yayımlanmıştır. Böylece *Dala Vilayatiñi Gazeti* sayfalarında yayımlanan bu yazılarla gazete idaresi okuyuculara İsmail Gaspıralı vasıtasıyla ulaşmayı amaçladığı anlaşılmaktadır. Bilindiği gibi Gaspıralı İsmail Bey’in Rusya Müslümanları üzerinde etkisi büyük olmuştur. *Dala Vilayatiñi Gazeti* yayımlanmaya başladığı 1888 yılında ise *Tercüman* gazetesi 6. yayın yılındaydı ve Rusya Müslümanları arasında artık çok iyi biliniyordu.

İsmail GASPIRALI, Rusya Müslümanlarının Rus dili vasıtasıyla Batının bilim ve teknolojisine ulaşabileceğini ve aydınlanıp bilinçlenebileceğini ileri sürmüştür. Nitekim *Tercüman*'dan daha çok Rus dilini öğrenmenin öneminden bahseden yazılardan alıntı yapıldığını görürüz. Daha sonra da sırasıyla ana dillerinde öğrenim veren mekteplerin yokluğundan dolayı Müslümanları, Rus-Tuzem (Mahallî) okullarında öğretim görmeye teşvik eden, meslek okullarının açılışından, Rus okul ve üniversitelerinden mezun olan Müslümanlardan, bozkırda Müslüman yerleşim yerlerinde ortaya çıkan medeni gelişmelerden, demir yolu ve ticaretin öneminden, çeşitli hastalık ve onlardan korunma yollarından, önemli Müslüman Türk şahsiyetlerinden, kadın meselesinden vb. söz eden haber ve yazılar iktibas edildiği görülmüştür.

Ayrıca yerleşik hayata geçiş ve ziraat haberleri dışında Kazak idare ve mahkeme sistemi hakkında haber ve yazıların da yayımlandığı görülür. Bunların hiç biri olumsuz mahiyette değildir. Bazı kanun ve emirlerin, uygulamaların değiştirildikleri veya geçerliliğini yitirdiği hakkındaki haberler de sık sık göze çarpmaktadır. Kazak idare ve mahkemelerinin zaman içinde lağvedilmesi, bunların yerine Rus idare ve mahkeme sisteminin getirilmesi konularında da duyurular, haberler gazetede yer almıştır. Çünkü o dönemde Kazaklar her ne kadar Rus bakış açısıyla olsa da kendi dillerinde okumaktaydılar. Bunun dışında vergi meseleleri, Rus göçmenleri ve bunların Kazak topraklarına iskân edilmesi konularında birçok siyasi yazı ve haberler yayımlanmıştır.

Yerleşik hayata ve ziraata geçiş arttıkça iktisadi hayat, panayırlar ve hayvancılıkla birlikte zirai haber ve yazıların da gazetede arttığı görülmektedir.

Kültürel meseleler, eğitim ve özellikle medrese, az da olsa “usul-i cedid” okulları ve “usul-i savtî”¹⁰ metodu hakkında da gazetede çeşitli haber ve yazılar bulunmaktadır. Ancak Rus-Kazak (Tuzem) okulları ve bunların önemi hakkındaki yazı ve haberlere daha çok yer verilmiştir. Dönem dönem bu okulların durumu, başarısı ve önemi hakkında çeşitli bilimsel haber ve yazılar da yayımlanmıştır. Böylece Rus okullarında okumanın gereği ve önemi anlatılmış ve Kazakların buralara çocuklarını göndermeleri teşvik edilmiştir. Çünkü bu

¹⁰ “Usul-i cedid” okulları ve “usul-i savtî” metodu: İsmail Gaspiralı 1883 yılında Bahçesaray’da çıkardığı *Tercüman* gazetesinden sonra 1884 yılından itibaren “usul-i savtî” denen fonetik usulle dayanan okuma-yazma kurslarıyla eğitim faaliyetlerini başlatmıştır. Kısa sürede bu faaliyetler genişler ve Rusya Müslümanları arasında “usul-i cedid” eğitim olarak adlandırılır. Yeni tarz anlamına gelen “usul-i cedid” eğitimi “usul-i cedid” okullarında verilir. Bu okullar Osmanlı ve Rus okullarından ilham alınmış ve Rusça derslere yer verilen okul çeşididir. Ayrıca bu okullarda aklî ilimlerin yanında yeni anlayışa uygun olarak tarih, coğrafya, matematik, ahlak dersleri de okutulmakta ve bu yeni dersler için özel kitaplar yazılmış ve okuma kitapları düzenlenmiştir (Akpınar 2013: 15, 21, 214).

okullardan mezun olan Kazak çocukları tercüman olarak Rus idari merkezlerinde istihdam edilmişlerdir.

Ayrıca o dönemin kültürel ve sosyal meselelerinden biri olan kızların okutulmaması, küçük yaşta evlendirilmesi gibi kadın problemleri gazetede işlenen ve tartışılan konulardandır. Hem kazak hem de Rus aydınlar, gazetede yayımlanan yazılarıyla bu sorunun çözümüne katkıda bulunmak istemiş, yol göstermişlerdir.¹¹

Dala Vilayatiñ Gazeti sayfalarında bilimsel yazılar da bulunmaktadır. Bunların bazıları konularında Kazak Türkçesiyle ilk yayımlanan yazılardır. Örneğin gazetenin dili meselesiyle ilgili kimi yazılar, o dönem için bir ilktir. Bazı yazarlar Kazak Türkçesinin Arap harfleriyle yazılmasını savunurken bazı yazarlar Arap alfabesinin ıslah edilmesi gerektiği, bazıları da Kiril alfabesiyle yazılması gerektiğini savunmuşlardır (*D.V.G.* 1890 No: 6, 23; *D.V.G.* 1894 No: 27, 39, 47; *D.V.G.* 1896 No: 31, 32; *D.V.G.* 1897 No: 10; *D.V.G.* 1899 No: 22, 23).

Dala Vilayatiñ Gazeti'nda edebî alanda hikâye, masal, fabl, atasözleri, efsane, menkıbe, Doğu ve Batı edebiyatından tercümelemler de yayımlanmıştır. Böylece gazete okuyucuları bu gazete vasıtasıyla başka kültürleri tanıma imkânına kavuşmuşlardır. Bu edebî türlerden bazıları gazetede ilk defa yayımlanmıştır. Böylece Kazak dili ve edebiyatının ilk örnekleri *Dala Vilayatiñ Gazeti* sayfaları arasında ortaya çıkmıştır. Örneğin M. İsmuhametov'un "Kazak Maqalı, Yazuvçıdan bir eki söz–Киргизскія Пословицы" (*D.V.G.* 1899 No: 33) başlığı altında basılan yazısında Kazaklar arasından derlenen atasözlerine yer verilmiştir. Atasözleri Kazak telaffuzuna uygun olarak Arap harfleriyle yazmış ve Rusçaya da tercüme edilmiştir.

Ayrıca *Dala Vilayatiñ Gazeti*'nda çeşitli bilimsel konularda folklor, etnografya, tarih, arkeoloji, modern tıp, veterinerlik gibi alanlarda birçok yazı, makale ve haber yayımlanmıştır. Bunların birçoğu kendi alanında Kazak Türkçesiyle yazılmış ilk örnekleri oluştururlar.

Sonuç

Dala Vilayatiñ Gazeti, XIX. yüzyıldaki Kazak Türklerinin kültürü, edebiyatı, dili, eğitimi, medeniyeti, basını, yaşayışı, iktisadi, ticari hayatı, örf ve âdetleri hakkında geniş bilgileri ihtiva etmektedir.

¹¹ Daha fazla bilgi için bakınız: Rıdvan Çitil, "Dala Vilayatiñ Gazeti Sayfalarında Kadın Meselesiyle İlgili Yazılar". Halk Kültüründe Kadın Uluslararası Sempozyumu, 13-15 Mart 2015, Şanlıurfa (Yayımlanacak).

Bilindiği gibi Çarlık Rusya, XIX. yüzyılın ikinci yarısında yeniden Hristiyanlaştırma ve Ruslaştırma siyasetine dönmüştür. O dönemde Türk halklarının her birisi için Kiril alfabesi esasında ayrı bir alfabe ve yazı dili oluşturulması için çalışılmıştır. Bu siyasetin başında, Rus Ortodoks Kilisesi'ni yöneten Mukaddes Sinod'un başkanı Konstanstin Petroviç Pobedonostsev ve onun emrindeki Türkolog Nikolay İvanoviç ILMINSKIY önemli rol oynamışlardır. *Dala Vilayatinin Gazeti*'na bu açıdan bakıldığında Kazak yazı dilinin oluşması konusunda önemli bir rol oynadığı anlaşılmaktadır. Ayrıca Arap harflerinin Kazakçayı yazmada yeterli olmadığı konusunda birçok tartışmanın bu gazetede yer aldığı görülmektedir. Dolayısıyla Kazakçanın yazılmasında Kiril harflerinin kullanılması meselesi de gazetede tartışmalar arasındadır. Görüldüğü gibi bu tartışmalar daha Çarlık döneminde yapılmış ve Sovyet Dönemi'nde, Sovyetlere tabi diğer Türk lehçeleri için Kiril harfli alfabeler icat edilmiştir. Kazakça için de Kiril harfleriyle alfabe icat edilmiş ve günümüzde de Kazakça hâlâ bu alfabeyle yazılmaya devam etmektedir.

Kazak Türkleri, bir dilin devlet dili olarak yönetimde, emir ve kanunlarda nasıl kullanılacağını da gazetede çıkan yazılarda gördü ve öğrendiler. Rusça kanunların; yönetmeliklerin, bazı resmî duyuruların, gazetenin yapısı gereği Kazakçaya tercüme edilmesi, Kazak hukuk dilinin de oluşmaya başlaması anlamına geliyordu. Dolayısıyla birçok konudaki yeni bilimsel Kazakça terminoloji de bu gazetede yavaş yavaş oluşmaya başlamıştır.

Dala Vilayatinin Gazeti'nda tarih, dil, coğrafya, etnografya alanlarında bilimsel araştırmalar yayımlanmıştır. Kazaklar bu bilimsel araştırmaları gazeteden takip etme imkânını elde etmişler ve benzerlerini yazmaya, benzeri araştırmalar yapmaya başladılar. Bu da modernleşme açısından çok önemli olmuştur.

Dala Vilayatinin Gazeti bünyesinde ilk Kazak yazarlar kuşağı yetişmiş ve ilk Kazak aydınları yazı tecrübelerini burada yapmışlar. Bunlar arasında "Meşhur" Yusuf KÖPEYEV, Alihan BÖKEYHAN, Rahimcan MARSEKOV, Dinmuhammed Sultan ĞAZIN sayılabilir.

Kazaklar kendi dillerinde ilk modern edebiyat metinlerini, Kazak Türkçesine yapılan tercüme vasıtasıyla dünya edebiyatını (daha çok Rus edebiyatı örneklerini) bu gazete vasıtasıyla tanımışlardır.

Gazetede Şark edebiyatı örnekleri de yer almıştır. Başta Arap ve Fars edebiyatları olmak üzere Çağatay edebiyatından, Tatar ve Kazak halk edebiyatından çeşitli metinler burada Kazakça ve Rusça çevirileriyle yayımlanmıştır. Hatta Türkiye Türklerinin edebiyatından, Rus,

Çin, Hint, Japon, Gürcü, Ermeni ve diğ er bazı halkların edebiyatlarından da örneklere yer verilmiştir. Böylece Kazaklar diğ er halkların kültürü ve edebiyatı hakkında doğ rudan doğ ruya fikir sahibi olma imkânını elde etmişlerdir. Ayrıca kimi eserlerin ilk Kazakça tercümeleri de *Dala Vilayatiñi Gazeti* sayfalarında neşredilmiştir.

Bütün bu edebî metinlerin Kazak şair ve yazarlarına örnek teşkil ettiğ i ve modern Kazak edebiyatının oluşmasında etkili olduğ u şüphesizdir. Gazeteye gönderilen birçok mektup bunu göstermektedir.

Dala Vilayatiñi Gazeti'nin en etkili olduğ u sahalardan biri de eğitimidir. Gazetede eğitimin faydasını anlatan birçok makale yayımlandığı gibi, Kazak Bozkırında yeni açılan Rus-Kazak ve Rus-Tüzem mektepleri ve bu okullardan yetişen gençler hakkında da sık sık haber ve yazılar yayımlanmıştır.

Rus yönetimi geniş Kazak Bozkırındaki devlet dairelerinde Rusça bilen yerli genç kadrolara büyük ihtiyaç duymuştur. Bunlar aynı zamanda ileride sözü edilen okullarda görev alacak öğretmenleri de yetiştirmişler. Diğ er yandan tercüman ve mütercim kadroları da bu okullardan sağlanmıştir.

O dönemde eğitilmiş insan ihtiyacının önemli bir kısmını sanat ve meslek okulları karşılamıştır. Sağlık memurları, veterinerler, orman memurları, muhasebeciler *vd.* meslek dallarında ihtiyaç duyulan kadroların yetiştirilmesi bu okulların temel amacı olmuştur. Diğ er yandan bölgede açılan kız okullarıyla ilgili haber ve yazılar da dikkati çekmektedir.

Kızların okutulmasının faydaları hakkında *Dala Vilayatiñi Gazeti*'nda birçok makale yayımlanmış ve kızların okullara gönderilmesi teşvik edilmiştir. Kızların çocuk denecek yaşta veya kendilerinden yaşça epeyce büyük kişilerle evlendirilmeleri ve buna benzer meseleler gazetede ele alınarak bu problemlere hem Rus hem Kazak yazarlar tarafından çözümler sunulmuştur.

Gazetede Kazak Türklerinin yerleşik hayata geçmesi, onlar arasında tarım hayatının başlaması, şehirlerde veya şehirlerle bozkır arasında ticari hayatın gelişmesi, alınan-satılan malların fiyat listelerinin açıklanması, panayırlar hakkında bilgi verilmesi, hayvan hastalıkları ve tedavisi gibi konularda yayımlanan yazıların, haberlerin geleneksel yaşam biçiminin değişmesinde önemli bir rol oynadığı anlaşılmaktadır.

Özellikle ticaret hayatında Tatarların¹² etkisinden şikâyet edilmesi dikkati çeker. Bu şikâyet sadece ticaret konusunda değil eğitim (Tatar mollaları) ve sağlık alanında da söz konusu olmuştur. Halk arasında hekim olarak hizmet veren “Tatarlar” da vardı ve bunlar gazetede “tabip” olarak adlandırılmışlar. Gazetenin bu siyasetinden ve Rus yönetiminin daha başka uygulamalardan anlaşılıyor ki Çarlık Rusya, Tatarlarla Kazaklar arasındaki ilişkileri zayıflatmak, Tatarların Kazak toplumu üzerindeki etkilerini ortadan kaldırmak için büyük çaba göstermiş ve bunda da belli ölçüde başarılı olmuştur.¹³ Kazak milliyetçisi İbray ALTINSARIN’in Tatarların Kazaklar üzerindeki olumlu etkisine bile karşı çıkması da bunu gösterir.

Kazak Türklerinin verimli topraklarına Rus veya Rusya içlerinden diğer halklara mensup köylülerin getirilip yerleştirilmeleri, bunların güvenliği, arazi ve su problemleri, Kazak Türkleriyle aralarındaki sürtüşmelere dair *Dala Vilayatinin Gazeti* sayfalarında yer alan haber ve yazılar o dönemin en önemli problemlerinden biri hakkında somut veriler sunmaktadır.

Kazak Bozkırı’nda yavaş yavaş Rus kanunlarının kullanım alanının genişlemesi ve geçerli olmasıyla, Kazak yönetici ve hâkimleri olan “biy”lerinin elindeki yetkilerin ve geleneksel mahkemelerin zamanla kaldırılmasıyla ilgili birçok haber ve yazı da gazete sütunlarında görülmektedir.

Sonuç olarak XIX. yüzyılın sonlarında Rusya Müslümanları arasında *Tercüman* gazetesi hariç özel ve millî bir gazetenin olmadığı dönemde, *Dala Vilayatinin Gazeti*, Türk dünyasının ve özellikle Kazak Türklerinin modernleşme hareketlerini araştırmada önemli bir kaynaktır. Her ne kadar Çarlık Rusya yönetiminin öncelikle kendi menfaatlerini, bölgeyle ilgili siyasetini gözeterek yayımlamış olmasına rağmen bu gazete Kazak aydınlarının fikir ve edebiyat hayatına atılmalarında bir araç olmuş ve modern Kazak yazı dili ilk aşamalarını bu gazetede sürdürmüştür.

¹² Bu terim içinde sadece Kazan Tatarları değil, Başkurtlar, Nogaylar, Kırımli tüccarlar, Sibirya Tatarları da kastedilmiştir.

¹³ Daha fazla bilgi için bakınız: Rıdvan Çitil, Çarlık Rusya Siyasetinde Tatarlar: *Dala Vilayatinin Gazeti Örneği*. V. European Conference on Social and Behavioral Sciences International Conference. 11-14 Eylül, 2014, S-Petersburg, Rusya (Yayımlanmamış).

Kaynaklar

- Akpınar, Y. (2005). *Seçilmiş Eserleri: 2, Fikrî Eserleri*. İstanbul: Ötüken Yayınevi.
- Akpınar, Y. (2008). *Seçilmiş Eserleri: 3 Dil-Edebiyat-Seyahat Yazıları*. İstanbul: Ötüken Yayınevi.
- Akpınar, Y. (2014). *İsmail Gaspıralı, Seçilmiş Eserleri: 1, Roman ve Hikâyeleri*. İstanbul: Ötüken Yayınevi.
- Akpınar, Y. ve Ağca, F. (2013). *Çağdaş Türk Edebiyatları-I*. Anadolu Üniversitesi, Açık Öğretim Fakültesi Yayınları.
- Akpınar, Y. ve Ağca, F. (2013). *Çağdaş Türk Edebiyatları-II*. Anadolu Üniversitesi, Açık Öğretim Fakültesi Yayınları.
- Belyayeva, L. N., Zinov'yeva, M. K. ve Nikiforov, M. M. (1958-1961), *Bibliyografiya Periodičeskih İzdaniy Rossiyi 1901—1916, Tom 1-4*. Leningrad.
- Chitilov, R. (2008). *Dala Vilayetinin Gazeti Üzerine Bir Araştırma*. İzmir: Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir: Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Chitilov, R. (2013). *Dala Vilayatiñiñ Gazeti'nin Kazak Türklerinin Modernleşmesindeki Rolü*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, İzmir: Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çitil, R. (2012). *Tercüman Gazetesi ile Dala Vilayatiñiñ Gazeti Arasındaki İlişkiler*. Uluslararası İslam'la Yenileşme ve Birlik I. İsmail Bey Gaspıralı Kongresi Dilde Birlik, Fikirde Birlik, İşte Birlik.
- Çitil, R. (2014). *Çarlık Rusya Siyasetinde Tatarlar: Dala Vilayatiñiñ Gazeti Örneği*. V. European Conference on Social and Behavioral Sciences International Conference. 11-14 Eylül, 2014, S-Petersburg, Rusya.
- Çitil, R. (2015). *Dala Vilayatiñiñ Gazeti Sayfalarında Kadın Meselesiyle İlgili Yazılar*. Halk Kültüründe Kadın Uluslararası Sempozyumu, 13-15 Mart 2015, Şanlıurfa.
- Dala Vilayatiñiñ Gazeti'nin 1888-1902 yılları arasındaki sayıların dijital koleksiyonu*.
- Ebdikalık, K. S. (2004). *Dala Vilayatiñiñ Gazeti Jene Kazak Edebiyeti Meseleleri*. Avtoreferat, Almatı.
- İzdaniye Pereselençaskogo Upravleniya Glavnogo Upravleniya Zemleustroystva i Zemledeliya. (1914). *Atlas Aziyatskoy Rossiyi*. Petersburg.
- Kara, A. (2007). *Eski Devirlerden Günümüze Kazakistan ve Kazaklar*. İstanbul: Selenge Yayınları.
- Kazakistan Ultuk Entsiklopediya*. I–X. Ciltler. (A–Ya maddeleri), Almatı, 1998–2007.
- Khalid, A. (1998). *The Politics of Muslim Cultural Reform. Jadidism in Central Asia*. Berkeley Los Angeles London: University of California Pres.
- Kurat, A. N. (1987). *Rusya Tarihi Başlangıçtan 1917'ye Kadar*. Ankara: TTK.

- Melioranskiy, P. M. (1894). *Kratkaya Grammatika Kazak-Kirgizskago Yazıka. Çast' I. Fonetika i Etimologiya*. Sankt-Peterburg: Tipografiya İmperatorskoy Akademiyi Nauk.
- Olcott, M. B. (1995). *The Kazakhs*. Stanford, California, Stanford University: Hoover Institution Press.
- Subhanberdina, U. (1996). *Dala Ualayatınıñ Gazeti: Mazmundalğan Bibliografiyalık Körsetkiş. 1888-1902*, Almatı: Ğılım.
- Subhanberdina, U. ve Deuitov. S. (1995). *Aykap*. Almatı: Kazak Entsiklopediyası.
- Subhanberdina, U. ve Èuesbayeva, P. T. (2003). *Türkistan Ualayatınıñ Gazeti, 1870-1882*. Almatı: Ğılım.
- Togan, Z. V. (1942–1947). *Bugünkü Türkili Türkistan ve Yakın Tarihi*. İstanbul: Arkadaş, İbrahim Horoz ve Güven Basımevleri.